

Культенко В. П., кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природопольовання України, (Україна, Київ), kultenko@ukr.net

Митрофанова І. П., студентка економічного факультета, Національний університет біоресурсів і природопольовання України, (Україна, Київ), ira_mitrofanova2010@mail.ru

Утопізм vs утилітаризм: сравнительный анализ социальных проектов Возрождения

В статье исследуются два философско-социальных проекта эпохи Возрождения: утилитарный и утопический. Осуществляется их сравнительный анализ на предмет сходства и контрастности позиций, высказываемых в этих проектах по проблемам гуманизма, свободы человека, требования справедливости общественно-государственного устройства, необходимости предоставления человеку возможностей для его самореализации и тому подобное. Исследование утилитарной и утопической концепций философии эпохи Возрождения осуществляется на основе философских доктрин выдающихся представителей того времени - Томаса Мора (утопизм) и Николао Макиавелли (утилитаризм). Выводы из их рассуждений редуцируются в плоскость настоящего времени, на практику современного государственного и общественного строительства. В связи с этим выявляются сильные и слабые стороны обоих проектов, их полезность и вред в условиях современной государственно-политической жизни.

Ключевые слова: Т. Мор, Н. Макиавелли, утопия, утилитаризм, государство, свобода, справедливость.

* * *

УДК 316.6:159.955

Іванова Н. В., кандидат філософських наук, доцент, завідувач відділення «Дошкільне виховання», Луцький педагогічний коледж (Україна, Луцьк), iva_chumbas@mail.ru

ПРОБЛЕМА СМISЛУ В СИТУАЦІІ ВИБОРУ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

Розкрито поняття «смісл» в контексті соціально-філософських концепцій. Розглянуто інтенціональні об'єкти як складні системи смислів, створені мисленням. Проаналізовано способи конститування інтенціональних об'єктів, що здобуваються в процесі досвіду, завдяки якому формується ціннісно-смісловий універсум життя людини як простір для нових форм мислєдєяльності.

Ключові слова: смісл, мислення, інтенціональні об'єкти, доля, ціннісно-смісловий універсум, комунікація, соціалний світ.

Соціокультурні виклики сучасності ставлять людину перед необхідністю духовно-онтологічного вибору. Проте духовність набуває значення і цінності тоді, коли вона наповнює мислення, як енергію діяльності, смислом. Зважаючи на те, що виникнення, поява смислу є результатом продуктивної діяльності нашої свідомості, а осмислення є процесом наділення смислом, досить важливим є аналіз тих соціально-філософських концепцій, де проблема смислу постає в контексті проблеми розуміння. А коли говорити ширше – як співвідношення розуміння, мислення і пізнання. Даній проблемі присвятили дослідження представники різних філософських шкіл і напрямків як минулого, так і сучасності, зокрема, Х. Борхес, Е. Гуссерль, Ж. Ліотар, Н. Луман, Ю. Маркіна, Т. Твардовський, С. Франк, Є. Шульга, А. Шюц та інші. Здійснивши соціально-філософський аналіз проблеми існування і творення смислів, ми зможемо дослідити нові ресурси мислення в перспективах розвитку соціокультурної реальності, окреслити ефективні стратегії інноваційного поступу українського суспільства, знайти шляхи виходу його із духовно-онтологічної кризи.

Як відомо, сприйняття феноменів свідомості і мислення розгортається в часі. Результатом процесу

сприйняття є створення інтенціонального об'єкта, і в свою чергу цей об'єкт виступає як ідеальна система. Структура цієї системи актуалізується в свідомості, оскільки вона є результатом породження мислення, й існує тільки в рамках свідомості. Зауважимо, що поза соціумом свідомість не могла б сприймати феномени (явища) в якості об'єктів пізнання і осмислєних. Людський світ, якщо говорити метафорично, «світється смислами». Кожна людина, зазначає засновник феноменологічної соціології А. Шюц, приходить у вже існуючий світ, світ, створений соціумом і його культурою. Розвиток мислення прослідковується зі сприйняття світу дитиною, але її світ як світ осмислення феноменів без дорослих (соціокультурного середовища) «створитися не може» [1, с. 412].

Функціональне розуміння свідомості як сукупності смислів, утворених в процесі мислення, утворюють системи, що «розгортаються» в часі, дає «ключ» до особливого розуміння інтерсуб'єктивності. «Він і я, тобто ми, – зазначає А. Шюц, – до того часу, поки триває процес – розділяємо живе теперішнє, наше живе теперішнє, яке дозволяє і йому, і мені сказати: «Ми пережили цю подію разом». Завдяки встановленому таким чином Ми = відношенню, ми обоє – він, котрий звертається до мене, і я, який слухає його, – ми живемо в нашому спільному теперішньому, спрямовані на мислення, та його ідеї, котрі повинні бути втілені в процесі комунікації і через процес комунікації. Ми разом старіємо» [1, с. 414]. Тобто разом перебуваємо в часі, який є нашим часом.

З точки зору А. Шюца, дві різних неспівмірних свідомості реферують до одних і тих же явищ зовнішнього або соціального світу і, таким чином, синхронізуються. Але оскільки в нашому розумінні феноменів як феноменів свідомості поняття «зовнішнього світу» є проблемним, то ми можемо сказати, що двоє або декілька (ряд) свідомостей індивідів реферують до функціонального протікання в одне, синхронізуються за допомогою мислєннєвих інтенцій, визначаючи інтенціональні об'єкти, що конститууються свідомістю в даний момент (навіть якщо це об'єкти зовнішнього або внутрішнього досвіду). Можна сказати, що «проживаючи» разом промовлене одним суб'єктом в даний момент, згадуючи і осмислюючи сказані слова, висловлені думки, свідомості «старіють разом» (А. Шюц) [1, с. 415]. Таким чином, мова в процесі усвідомлення виконує синхронізуючу функцію для мислення, забезпечуючи інтерсуб'єктивність, а разом з нею – процес смислєтворення.

Однак, синхронізуючи, впорядковуючи сам процес побудови у свідомості систем смислів, мова не може синхронізувати способу їх побудови. А тому через причину і результат висловленого, концептуалізованого послання в різних свідомостях будуть синхронно конституватися системи смислів – інтенціональні об'єкти. Але вони залишаються неспівмірними, непорівняними один з одним. Методологія порівняння таких інтенціональних об'єктів відсутня. В повсякденному житті ми і не маємо потреби в такій методології, діючи досвідним (емпіричним) шляхом – описуючи і «вголос осмислюючи» наші власні інтенціональні об'єкти і очікуючи відповіді реакції Іншого (іншої людини) на кшталт «так-ні» [1, с. 415]. Соціалний світ, який описує А. Шюц, – це світ емпіричних дій (якщо інтерсуб'єктивне спілкування вважає діяльністю), світ синхронізації процесів, але не їх результатів (процесів конститування систем смислів, але

не самих цих систем). Цей світ інтенціональних об'єктів не є прямим, безпосереднім. Тому інтроспекція – єдиний безпосередній метод вивчення феноменів свідомості, мислення, їх орієнтацій та інтенцій. Разом з тим це метод вивчення єдиної свідомості – власного, єдиного способу конституювання інтенціональних об'єктів. Постає проблема: як виявити відмінність і тотожність двох різних свідомостей? Досвід підказує, що ми сприймаємо, згадуємо, мислимо всі по-різному. Але скоріше всього, свідомості, як і мисленнєві інтенції, різні, для кожного з них (свідомостей і мислячих суб'єктів) адекватний опис їх як потоку, що складається з рефлексивних одиниць – смислів. Вони утворюють в цьому потоці «складні системи: поняття, образи, ідеї, проекти тощо» [2, с. 67–68].

Отже, свідомість ми розуміємо у функціональному аспекті як «потік смислів», при цьому вона являє собою не субстанцію, а сукупність різних за змістом процесів, в тому числі й мисленнєвих. Стосовно смислу – то він є одиничний процес даного потоку процесів – свідомості. Смисли, як ми вже зазначали, утворюють системи, що розкривають себе під час свого протікання, а не в просторі, як розгортались би просторові субстанціальні конструкції, моделі, теорії.

Від чого ж залежить конституювання свідомістю наукових, філософських феноменів взагалі і художніх зокрема? Як вказує А. Шюц, світ, в якому народжується людина, по своїй суті є соціальний, в ньому циркулюють певні соціокультурні смисли. Людина – вказує автор, – яка живе в «повсякденності», вже первісно, з самого початку має «під рукою» смислові комплекси, які для неї достовірні. Зі всього, що індивід успадкував від соціуму, чому навчився від інших, а також із багатоманітних, засвоєних свідомістю традицій, звичок і власних попередніх смислових систем (систем смислу), що збереглися в його пам'яті, реанімуються в різних ситуаціях, утворюється його досвід як досвід переживань свого «життєвого світу», як певний «закритий смисловий комплекс». Цей комплекс не є для людини проблематичним, і належить до «фонового знання» [1, с. 378]. Виходячи з цього, «світ людини» (життєвий світ) є інтерсуб'єктивний і наповнений смислами.

Смисл твору для того чи іншого його інтерпретатора є його нова властивість, яка виникає при швидкому проходженні в свідомості множини варіантів розуміння системи образів і понять. Зв'язки між ними в процесі їх осмислення інтерпретатором можуть виникати і зникати, актуалізуватися і залишатися просто як можливі. Тим самим, кожний твір для свідомості, яка його сприймає, постає складним інтенціональним об'єктом. Елементи, які його складають, являють собою результат взаємодії відчуттів, вражень, викликаних інтелектуальним (мисленнєвим) аналізом, інтерпретацією твору із смисловими ресурсами, які вже існують у свідомості. Значимо, що поняття «смислових ресурсів» співмірне з поняттям «біографічної інтуїції» А. Шюца. З його точки зору, «біографічна ситуація»... є нічим іншим, як залишком (sedimentation) або результатом моєї особистої історії, тобто всього мною пережитого, яке залишилося в моїй пам'яті і утворило мій запас наявного знання. В нього включається не тільки те, що я пережив безпосередньо, але й моє соціально здобуте знання, яке вказує на переживання інших (як моїх сучасників, так і моїх попередників)» [1, с. 236].

Так, дитина, яка приходить в світ, що «світиться зміслами», засвоює як мову дорослих, так і з часом способи користування смислами своєї свідомості. Визначення і назва предметів покладає начало формуванню мислення і вмінню орієнтуватися у світі предметів. Даний процес мисленнєвих, смисложиттєвих самовизначень здійснюється впродовж усього життя в соціумі і культурі. Але оскільки входження в соціокультурний, економічний, політичний світ, процес соціалізації для кожної свідомості має свою історію, протікає по-своєму, то накопичені й осмислені свідомістю і смислові ресурси будуть залежати від «біографічної ситуації», яка включає при цьому і конституюючу активність мислення. В даному контексті кожний твір (продукт, результат творчості) є інтенціональним об'єктом зі «складною соціальною та індивідуальною історією, яка повторяє шляхи соціалізації свідомості та конституюючої активності мислення, інтенціональним об'єктом якого воно постає» [2, с. 85].

Свідомість трансцендентального суб'єкта, згідно з Е. Гуссерлем, одна і може бути тільки цілісною. Свідомість як така є «чистою» інтенціональністю, можливістю засвоїти будь-який досвід, будь-які способи оперування смислами, будь-які мисленнєві схеми. Але сприймає, засвоює свідомість не будь-який досвід, а лише той, що переживається суб'єктом – носієм свідомості і мислення впродовж його повсякденного (емпіричного) життя. Свідомість «вчиться» оперувати не будь-якими смислами і не будь-якими способами, а тільки смислами наявними, що фактично належать до його смислових ресурсів. І приймає тільки «ті способи оперування цими смислами, яким вчить його досвід, в більшій своїй частині соціальний, набутий шляхом комунікації з Іншими» [3, с. 31–44].

Але потрібно враховувати, що не просто комунікації, а також не будь-якої комунікації (до якої «чиста» свідомість первісно здатна як свідомість трансцендентальна), а конкретних комунікативних актів, які проживаються даною конкретною свідомістю в її емпіричній (безпосередній) біографії. В даній ситуації можна ввести поняття долі (фатуму) емпіричної свідомості. Завдяки своїй долі, своєму конкретному життєвому досвіду, що переживається, свідомість, яка первісно може стати будь-якою, стає визначеною, і цим актом свідомість знаходить свою конкретну форму. Ми всі різні, оскільки різні долі наших свідомостей, різні «біографічні ситуації», в яких ми перебуваємо, різні накопичені в процесі реалізації долі (як свого життєвого призначення) смислові ресурси свідомості. В силу цього можливі акти інтерсуб'єктивної комунікації, коли «Інший» покладається емпіричною свідомістю саме як інший, чия свідомість має іншу долю і, таким чином, іншу «структуру», перебуває в іншій біографічній ситуації, має інші смислові ресурси і, більше того, інший набір способів оперування з цими ресурсами, інший спосіб осмислення.

У даному контексті необхідно визначити поняття «долі», яка має безпосереднє відношення до свідомості, особливо емпіричної, і мислення, яке її (долю) визначає. В пошуках смислу життя і смислу історії, в розгадуванні таїни розташування зірок, викликів духу неминуче постає і хвилює людину проблема долі. Ця проблема, вважає С. Б. Кримський, пронизує всю історію культури, визначаючи в основному її «ментальний ландшафт».

Фундаментальність теми «долі» визначається тим, що в ній висвічуються сутнісні сили людської екзистенції, її

таїна, а також сила розуму і мислення, сила волі, сакральні, раціональні та ірраціональні компоненти природи людини. Проблема «долі» дає одне з найбільш очевидних свідомств того, що сутність та існування людини, як правило, не співпадають. Людина завжди єдиність того, що вона хоче, що вона може і що вона робить. Тому ніяка фактографія не вичерпує її біографії, її свідомості і глибини мислення, в яких нуртують здійснені і не здійснені, реалізовані і втрачені можливості. Людина живе «не тільки діяльністю, але й спогляданням, не лише предметною активністю, але й благоговінням перед буттям, відчуттям, емпатією суцього. Вона є суб'єктом і об'єктом долі. І дана обставина є фундаментальною в людському призначенні» [4, с. 37–38].

Необхідно враховувати, що діяльність людини каузальна, тобто втілює в собі причинно-наслідкові відносини і здобуває свободу через усвідомлення необхідності. Але доля стосується не проблеми «необхідності», а проблеми «часу». В долі втілена міфологема життя, вся повнота його можливостей. І разом з тим у ній присутній певний, невизначений вектор співпадання обставин, котрий орієнтує сюжет (долю) життя в певному напрямку. Як говорив Х. Ортега-і-Гассет, всі ми «автори самих себе». Пояснюючи подібну думку, Х. Борхес зазначав: «Немає на землі людини, котра могла б з впевненістю сказати, хто вона. Ніхто не знає, для чого він прийшов в цей світ, з чим співвіднести свої вчинки, свої почуття, свої думки. Не знає навіть свого істинного імені, свого безсмертного імені в пронизаних світлом символах. Історія – це незакінчений літургійний текст, в якому ноти і крапки не менш значимі, ніж вірші й цілі розділи. Однак смисл і тих, і інших нікому невідомий і глибоко прихований» [5, с. 103]. Така прихованість (втаємниченість) і фіксується в знаках долі.

Інтерпретативним контекстом знаків долі виступає культура як концентрований вираз людського мислення в його історії. Те, що визначено долею, проявляє себе тільки через вибір і здійснення індивідом певних вітальних дій (актів). В силу чого доля не позбавляє від моральної відповідальності і вини. Етичний компонент в європейському розумінні долі дозволяє розглядати її в більш повному, розширеному вигляді як здійснення вітальних сил у всьому об'ємі моральних злетів і падінь в реалізації смислу життя. Тому з етичної позиції в долі існує не лише необхідність, але й свобода, яка полягає у виборі і реалізації свого призначення.

Необхідно враховувати, що крім різного роду спроб «виправлення» долі за рахунок різних шансів побудови варіантів життя, існують й інші перспективи. Людина може, всупереч всім несприятливим наслідкам свого вибору, перетворити свою долю в покликання. Це шлях героя. Людина може абстрагуватися в світ потенціального, відмовляючись від будь-яких реальних дій, віддаючи перевагу не реальному життю, а мріям, які складають різновекторний спектр можливостей. Існує також і шлях перетворення життя в театр, в якому людина виконує різні ролі з їх різною доленосною функцією. Така позиція дозволила Г. С. Сковороді висловити своє кредо: «Світ лавив мене, але не піймав».

Отже, смисл знаходить своє визначення і через комунікацію. Остання надзвичайно важлива для існування й розвитку сучасної соціокультурної реальності, смисл якої визначає комунікацію не просто як спілкування, але і в інших категоріях. Наприклад, як

поняття «аутогенезису» Н. Лумана. Система, стверджує він, сама може встановлювати і змінювати свої елементи, але відбувається це лише через «реляційні процеси», а не через їх звичну організацію. «Результативні, – пише Н. Луман, – не колишні консервативні інтерпретації, а розвиток символічно генералізованих технічних засобів комунікації. Під останніми ми розуміємо технічні засоби, які використовують узагальнення, щоб означити зв'язок селекції і мотивації, тобто втілюють їх єдиність. До них належать: правда, любов, власність, гроші, влада, початок релігійної віри; на сьогодні – це і є цивілізаційно стандартизовані «основні цінності» [6, с. 37].

Як бачимо, концепція Н. Лумана спрямована на обґрунтування і репрезентацію нової соціальної реальності, в якій ми перебуваємо, з якою ми все більше маємо справу, яка нас все більше захоплює, конститує і визначає смисли нашого подальшого розвитку. Але ці смисли, як і сама реальність, утворюються не самі собою, а в результаті активної мисленнєвої діяльності. Кожний зі вчених, мислителів наділяє реальність своїми характеристиками, які або відповідають основному ладу культури, або смисловим самовизначенням особистості, або викликом сучасного суспільства. Це суспільство, яке приходить сьогодні на зміну старому, вказує один з видатних представників філософії постмодернізму Ж.-Ф. Ліотар, «менше всього стверджує антропологію ньютонівського типу (як у свій час структуралізм або теорія систем), а більше всього націлено на граматику мовних частин. Виникає безліч різних мовних ігор... Тоді консенсус досягається, ймовірно, через дискусію? Але консенсус є неможливим через гетерогенність мовних ігор. А винахід, відкриття нового завжди здійснюється через дискусію... Якщо ми здійснюємо дискримінацію наукової прагматики, акцент повинен бути тепер зроблений на розходженні, суперечностях. Консенсус – лінія горизонту, що досягається... По відношенню до ідеалу наочності вона є фактором формування «непрозорості», котра відсуває момент консенсусу на більш пізній час» [7, с. 531–532].

У даній ситуації український мислитель С. Б. Кримський пропонує свій проект смислу сучасної глобальної цивілізації, яку він називає «постісторією», котра в його розумінні постає як «ціннісно-смисловий універсум». В контексті постісторії на перший план виступає персоноризм, а в його смисловому просторі буття не протиставляється джерелам розумності, а виступає в єдності з ними. Це дозволяє розглядати ноосферу в аспекті реалізації завдання поєднання буття і розуму.

Проте, як показує досвід, людина не може жити в чужому для неї світі. Вона вибудовує своє буття за певними цінностями і смислами, співзвучними її природі, навіть якщо це буття належить до «космогонії суцього». Людина почала зводити свою модель Всесвіту разом з будівництвом свого житла, з появою осілости і перших міст. І якщо дім орієнтували за сторонами світу, то і світ розуміли як «ойкумену», асоціюючи з «ойкосом» – домом. Людина перетворила екологію свого існування на культурну онтологію, трансформувала планету в «умельшовану кулю» (О. Мандельштам) нашої цивілізації. Вона заклала в практично освоєному світі свого роду «круг осілости» (М. Бердяєв), інтерпретований за одвічними кодами культури і креативного мислення. «Цей штучно розчаклований світ з привілейованим становищем людини, ця реальність, якій притаманний аксіологічно

значущий ландшафт, і становить специфічний ціннісно-смісловий Універсум» [8, с. 26]. Іншими словами, вказаний Універсум є створений людиною комфортний світ, в якому вона відгородилася від усього незрозумілого, тривожного, таємничого. В цьому аспекті ціннісно-смісловий Універсум включає три підсистеми: природу в аспекті її інформаційних можливостей, що знаходять вираз в ноосфері; цивілізацію в аспекті її культурних потенцій і практичних реалізацій; монадне буття в аспекті ціннісно-смісловій діяльності індивідуального соціуму. Історія людства свідчить, що моделі ціннісно-сміслового універсуму задаються в широкому діапазоні варіантів від інтегральних картин суцього до індивідуальних уявлень.

Підсумовуючи сказане, зазначимо, що смисл, як результат усвідомленого буття, – це набутий в процесі розвитку соціуму і культури досвід – сприйняття і конституювання об'єктів (феноменів). Він накопичується в соціальному інтерсуб'єктивному спілкуванні та осмисленні цих феноменів. Накопичуючи досвід і «здобуваючи форму», навчаючись способам мислення, тобто способам конституювання інтенціональних об'єктів як систем смислів, свідомість, як і мислення, при цьому не втрачають своєї можливості стати іншими. І ця здатність свідомості, здатність ставати іншим самому собі і є власне основа будь-якого конституювання інтенціонального об'єкта (що відбувається у сприйнятті і мисленні). Досвід пізнання постійно «формує» свідомість, але в основі прийняття цього досвіду свідомістю перебуває його безкінечна і принципова «несформованість». Способи конституювання інтенціональних об'єктів здобуваються в процесі досвіду, завдяки якому формується ціннісно-смісловий універсум життя людини. В ньому виникає простір для нових форм мисленнєвої діяльності та вивчення її в контексті соціокультурних змін.

Список використаних джерел

1. Шюц А. Избранное: Мир, святящийся смыслом / А. Шюц // Избранное: Мир, святящийся смыслом. – М.: РОССПЭН, 2004. – 1056 с.
2. Маркина Ю. С. Интенциональные объекты как смысловые системы / Ю. С. Маркина // Опыт и смысл. – М.: ИФ РАН, 2014.
3. Гуссерль Э. Идеи к чистой феноменологии и феноменологической философии / Э. Гуссерль. – М.: Лабиринт, 1994. – 107 с.
4. Крымский С. Б. Философия как путь человечности и надежды / С. Б. Крымский. – К.: Курс, 2000.
5. Борхес Х. Собр. соч. в 3-х томах / Х. Борхес. – СПб.: Амфора, 2007. – Т.2. – 847 с.
6. Lumhann N. Sozial Systeme Grundriss einer allgemeinen Theorie / N. Lumhann. – Frankfurt A. M.
7. Лиотар Ж. Ф. Постсовременное состояние / Ж. Ф. Лиотар // Культурология. – Ростов н/Д.: Изд-во Ростовского н/Д университета, 1995. – С.531–532.
8. Крымский С. Б. Запиту філософських смислів / С. Б. Крымський. – К.: ПАРАПАН, 2003.

References

1. Shjuc A. Izbrannoe: Mir, svetjashhijjsja smyslom / A. Shjuc // Izbrannoe: Mir, svetjashhijjsja smyslom. – M.: ROSSPJeN, 2004. – 1056 s.
2. Markina Ju. S. Intencional'nye ob'ekty kak smyslavye sistemy / Ju. S. Markina // Opyt i smysl. – M.: IF RAN, 2014.
3. Gusserl' Je. Idei k chistoj fenomenologii i fenomenologicheskoy filosofii / Je. Gusserl'. – M.: Labirint, 1994. – 107 s.
4. Krymskij S. B. Filosofija kak put' chelovechnosti i nadezhdy / S. B. Krymskij. – K.: Kurs, 2000.
5. Borhes H. Sobr. soch. v 3-h tomah / H. Borhes. – SPb.: Amfora, 2007. – T.2. – 847 s.
6. Lumhann N. Sozial Systeme Grundriss einer allgemeinen Theorie / N. Lumhann. – Frankfurt A. M.

7. Liotar Zh. F. Postsovremennoe sostojanie / Zh. F. Liotar // Kul'turologija. – Rostov n/D.: Izd-vo Rostovskogo n/D universiteta, 1995. – S.531–532.

8. Kryms'kyj S. B. Zapyty filosofsk'kyh smysliv / S. B. Kryms'kyj. – K.: PARAPAN, 2003.

Ivanova N. V., PhD in Philosophical Sciences, associate professor, Head of Department «Preschool education», Lutsk' pedagogical college (Ukraine, Lutsk), iva_chumbas@mail.ru

The problem of meaning in situations of choice: socio-philosophical analysis

The analysis of the concept «meaning» in the socio-philosophical context is conducted. Intentional objects as complex systems of meanings, created by thinking are considered. The ways to constitute the intentional objects are investigated in the article. These objects are being acquired during the experience through which the value-semantic universe of human life is being constructed.

Keywords: meaning, thinking, international objects, fate, value-semantic universe, communication, social world.

Ivanova N. V., kandidat filosofskikh nauk, docent, zaveduyushaya otdeleniem «Doшкольное воспитание», Луцкий педагогический колледж (Украина, Луцк), iva_chumbas@mail.ru

Проблема смысла в ситуации выбора: социально-философский анализ

Осуществлен анализ понятия «смысл» в контексте социально-философских концепций. Рассмотрены интенциональные объекты как сложные системы смыслов, созданные мышлением. Проанализированы способы конституирования интенциональных объектов, которые создаются в процессе накопления опыта, благодаря которому формируется ценностно-смысловой универсум жизни человека как пространство для новых форм деятельности.

Ключевые слова: смысл, мышление, интенциональные объекты, судьба, ценностно-смысловой универсум, коммуникация, социальный мир.

***

УДК 821

Муляр І. М.,
аспірант кафедри соціальної філософії
та філософії освіти, Національний педагогічний
університет ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), myller50@gmail.com

ПРАВОВА МЕНТАЛЬНІСТЬ: ЗМІСТОВІ РАМКИ ПОНЯТТЯ ТА УКРАЇНСЬКИЙ АСПЕКТ

Проаналізовано актуальні чинники правової ментальності, в тому числі в сучасному українському суспільстві. Подані основні підходи у понятійному оформленні феномену правової ментальності, запропоноване власне його визначення. Означені головні риси сучасної української ментальності.

Ключові слова: ментальність, правова ментальність, архетипи, принципи, стандарти, стереотипи права, гідність людини, правовий нігілізм, правовий ідеалізм.

Проаналізовано актуальні чинники правової ментальності загалом, в тому числі в сучасному українському суспільстві. Серед них – об'єктивні підстави належної поваги до права і закону в умовах створення національної держави, зокрема і в контексті сучасного українського державотворення.

Подані основні методологічні підходи у понятійному оформленні феномену правової ментальності в соціально-філософських дослідженнях. Запропоновано власне бачення методології обґрунтування сутності правової ментальності на основі таких вимірів: буття права в контексті гідності та достоїнства людини; сталість і стабільність духу народу, що впливає з його історії, традицій, особливостей буття у найрізноманітніших сферах, зокрема у соціально-економічній, політичній, природно-географічній тощо; система правових архетипів, матриць, стандартів правничої життєдіяльності соціальних